

LA DIFUSIÓ DE LA POESIA LÍRICA DE VERDAGUER EN CASTELLÀ: TRADUCTORS I TRADUCCIONS

RAMON PINYOL I TORRENTS

(Universitat de Vic)

1 LA DIFUSIÓ ESPANYOLA DE VERDAGUER

Pocs autors catalans han tingut tanta fortuna literària com Jacint Verdaguer. En aquest sentit, és especialment rellevant la difusió que va tenir a nivell hispànic, tant pel que fa a traduccions com a homenatges a la seva figura. Aquesta difusió i aquest reconeixement, que va començar amb l'edició bilingüe de *L'Atlantida* el 1878 (traducció en prosa de Melcior de Palau), podem donar-la pràcticament per acabada amb la versió castellana en vers de *Canigó* de Maria Parés publicada el 1988. D'aleshores ençà Verdaguer no ha estat traduït a l'espanyol (sí a l'anglès, però, el 2007) i avui, bastant incomprensiblement, és impossible de trobar una obra seva, ni tan sols una antologia, en el mercat del llibre en castellà.

Certament, una part de la fama del poeta de Folgueroles va ser deguda al complex afer que, entre 1895 i 1898, el va enfrontar amb el seu mecenes, el segon marquès de Comillas (que era la primera fortuna d'Espanya), amb el seu bisbe, el Dr. Morgades, i amb una bona part dels seus parents i amics i amb amplis sectors eclesiàstics i del catalanisme. Un enfrontament que va esdevenir un escàndol de repercussions nacionals i internacionals i que va augmentar l'anomenada de l'escriptor, sobretot entre les classes populars —cal recordar que llavors ja era, tanmateix, un personatge de referència de les masses catòliques—.

En tot cas, convé tenir que present que al llarg d'aquest centenar llarg d'anys sobre la difusió verdagueriana hi intervenen factors diversos, que també són diferents segons l'època. Així, i sense cap voluntat de ser exhaustius, posarem en relleu tan sols alguns d'aquests factors. De 1878 fins a 1902, any de la seva mort, Verdaguer obté un doble reconeixement espanyol (Molas 2009): el d'una part de la intel·lectualitat més destacada del moment (Marcelino Menéndez Pelayo, Manuel de la Revilla, Emilia Pardo Bazán, Francisco Blanco García, Benito Pérez Galdós...) i el del catolicis-

me, que difon moltíssims poemes seus (traduïts o en versions bilingües) a través de l'amplíssima xarxa de publicacions religioses de què disposa. Després, les commemoracions verdaguerianes, que són utilitzades per règims dictatorials (Primo de Rivera, Franco) que actuen contra la cultura catalana per mostrar la seva, per dir-ho d'alguna manera, «tolerància» i apropiar-se de la figura del poeta com a «escriptor i patriota espanyol». En aquest sentit, podem recordar que el 1924 s'inaugurà el monument que hi ha al passeig de Sant Joan de Barcelona, amb la presència del rei Alfons XIII i del general Primo de Rivera, que hi va llegir en català el primer cant de *L'Atlàntida* i uns versos de *Canigó*. O el centenari del naixement, el 1945, utilitzadíssim pel franquisme (en aquest marc van permetre, amb escarni, editar les seves obres completes en ortografia prefabricada), i el cinquantenari de la mort, el 1952, on la commemoració oficial ja va ser menys vistosa. Encara en els anys 60, després d'un llarg i complicat període de tramitació administrativa, es posava una estàtua seva al parc del Retiro de Madrid, honor ben singular per a un escriptor català, que, a més a més, té en aquesta ciutat un carrer dedicat i un col·legi públic que porta el seu nom. I no voldria oblidar que, en els trams finals de la dictadura franquista, els llibres de literatura de batxillerat dedicaven unes pàgines a les literatures «regionales», que eren només la gallega (Rosalía de Castro) i la catalana, reduïda a «Raimundo Lulio», Verdguer (*L'Atlàntida*, per descomptat) i Maragall (d'aquest, inevitablement, «La vaca cega» en traducció d'Unamuno). Ignoro si ara hi ha cap referència en els llibres escolars de literatura en castellà a la literatura catalana.

Sigui com vulgui, és en aquest escenari, tan sumàriament traçat, que caldrà situar les traduccions de les quals parlarem, i més en concret d'aquelles que pertanyen a l'àmbit de la lírica —les de les obres èpiques, que són unes quantes, ens portarien molt més enllà del que podem fer ara i aquí—. Malauradament, només podrem dedicar-nos a obres concretes i haurem de deixar per a una altra ocasió els casos, ben interessants, de les antologies i de les traduccions per a versions musicals.

2 TRADUCCIONS DE LLIBRES

2.1 Idil·lis i cants místics

2.1.1 Josep Maria Carulla

Aquest llibre, publicat el 1879, poc temps després de *L'Atlàntida*, va suposar un gir absolut en la temàtica i l'estil verdaguerià: de l'èpica grandiloqüent feta a base d'alexandrins passava a la lírica més intimista amb una varietat formal molt considerable. Traduït en vers l'any 1879 per l'igualadí establert a Madrid Josep M. Carulla, va cridar immediatament l'interès de

la crítica i aquells que, com Manuel de la Revilla, havien qüestionat l'epopeia atlàntica, es van rendir ara al geni de Verdaguer. No va tenir gaire sort, tanmateix, amb la traducció de Carulla, feta en tres mesos, de manera precipitada i poc hàbil. La premsa madrilenya i la barcelonina van carregar fort contra Carulla. Així, el diari *La Fe* afirmava que al costat de poesies que conservaven les bel·leses de l'original, unes altres resultaven «deslucidas, por ser los versos duros o mal acentuados, que producen muy desagradable efecto al oído del lector». Hi coincidia *El Correo Catalán*, que atribuïa els defectes de la traducció («desaliño hijo de la precipitación», «variantes lamentables», «infidelidad») al fet que Carulla havia intentat «mantener los mismos metros del original», amb la qual cosa d'aquest original tan sols se'n reconeixia la versificació, però no els continguts i els valors poètics verdaguerians (Pinyol / Quer 2002: 371-372). Val a dir, no obstant això, que moltes peces dels *Idil·lis* van ser reproduïdes de forma abundant per la premsa en castellà, sobretot la catòlica, tant en la versió de Carulla com en d'altres realitzades en cada ocasió per traductors poc o gens coneguts.

Josep Maria Carulla i Estrada (Igalada 1839 – Granada 1919) va cursar Dret i Filosofia i Lletres a Saragossa. Instal·lat a Madrid, actuà com a advocat i col·laborador de la premsa catòlica i conservadora. D'esperit aventurer, el 1863 es va enrolar en els suaus pontificis i va lluitar contra els garibaldins. De retorn, es va afiliar a les tropes carlines i fou auditor de guerra del capítol Rafael Tristany. Acabada la darrera carlinada, tornà a viure a la capital espanyola, on fundà i dirigí la revista *La Civilización* (1874-1880). Traductor i articulista, autor de diversos llibres, és avui un personatge oblidat, malgrat la seva «Bíblia en vers» —en uns quaranta volums, tots inèdits menys dos—, que li va donar una certa fama com a tipus pintoresc. Va girar també al castellà la *Llegenda de Montserrat* (1880) de Verdaguer, amb resultats similars als dels *Idil·lis*. Devot del poeta de Folgueroles, un cop mort aquest va intentar el 1904 fer una edició de l'obra completa de Verdaguer, en versió bilingüe, i s'oferí als hereus a traduir les obres que no tinguessin versió castellana (aleshores només n'hi havia una dotzena de traduïdes). En l'oferiment, que no reeixí, es presentava d'aquesta manera: «soy el catalán que más libros ha publicado». Afir-mava, també, que tenia una altra versió castellana inèdita de *L'Atlàntida*. Malauradament, Carulla no era gens conscient ni de la feina que comportava traduir la producció de Verdaguer ni de l'escassa reputació de què gaudia com a traductor (Pinyol 2010: 426-431).

2.1.2 Francesc Badenes

Els *Idil·lis i cants místics* no van tornar a ser traduïts en vida de Verdaguer. Fou publicada el 1908 per Francesc Badenes Dalmau, dins la «Colec-

ció de las Obras de Mossen Jacinto Verdaguer con sus versiones castellanas», un projecte del qual només en van sortir alguns volums i que editava la Llibreria Científico-Literaria de Josep Agustí de Barcelona, un llibreter-editor que havia aconseguit adquirir els drets d'autor de Verdaguer. Es tracta d'una versió meritòria, en vers, feta amb fidelitat. El mateix Badenes, en una breu nota final (el llibre no conté cap prefaci del traductor ni cap introducció), a més de declarar-se «amigo» del poeta, afirma que ha seguit «las reglas que sientan los preceptistas acerca del arte de traducir» i que mai va passar d'«intèrprete a compositor, y siempre he procurado ser fiel al sentido, y, en lo posible, a la letra» (1908: 321).

Francesc Badenes i Dalmau (Alberic, Ribera Alta 1859 – 1917), poeta i membre destacat de Lo Rat Penat. És autor de *Mariola* (1897), poema llarg de tema llegendari. Entre els seus reculls poètics destaquen *Flors del Xúquer* (1897), *Rondalles del poble* (1900) i *Cants de la Ribera* (1911). Col·laborà assíduament a la premsa valenciana, com ara a *Las Provincias*, *El Correo* i *El Pueblo de Valencia*. Escriví també algunes peces teatrals en llengua castellana i s'interessà pel folklore valencià, del qual publicà *Llegendes i tradicions valencianes* (1899). El llibre *Flors del Xúquer* va aparèixer a partir del 15 de juliol de 1897 en forma de fulletó a la revista *L'Atlàntida*, de la qual era teòricament el director literari Verdaguer, i integrada aquell mateix any com a volum a la Biblioteca de L'Atlàntida. Es conserva a la Biblioteca de Catalunya un esborrany de pròleg per al llibre, autògraf de Verdaguer, que, per raons que ignorem, no es va arribar a publicar. Aquest esborrany indica que hi devia haver hagut alguna mena de relació entre Badenes i el poeta català, de la qual, malauradament, no en tenim constància ni epistolar ni per altres fonts. Com veurem més avall, traduï també *Sant Francesc*. En tot cas, l'admiració per l'escriptor de Folgueroles venia de lluny i no és estrany que el trobem signant un manifest de felicitació d'un nombrós grup de literats valencians el 23 de novembre de 1895 per la publicació d'*En defensa pròpia*.¹

2.1.3 Lluís Guarner

El 1965 el poeta i traductor valencià Lluís Guarner donava a conèixer en una col·lecció escolar de gran prestigi, la Biblioteca Anaya, editada a Salamanca, una àmplia selecció dels *Idil·lis* (53 poemes sobre els 67 de

1. A banda d'aquestes dues obres verdaguerianes, no tenim constància que en traduís cap altra i no sabem per quina raó se li atribueix una versió castellana d'*Excursions i viatges* en la nota biogràfica que encapçala el fascicle 160 de *Lectura Popular* dedicat a Badenes. D'aquest volum no se sap que n'hi hagi fins ara cap traducció castellana a banda de la fragmentària, inèdita, de Constantí Llobart. Potser el curador de l'esmentat fascicle es va confondre amb Llobart, de qui sí que hi havia notícies que havia començat, bastants anys abans, la traducció d'aquelles proses de viatge.

l'original). La publicació, que conté l'original català amb la versió espanyola a continuació en cursiva i sense format de poema (els versos se separen amb barres inclinades), és en vers i l'índex només conté els títols catalans. Porta una introducció biogràfica i literària senzilla, com corresponia a les característiques de la col·lecció, una bibliografia, una cronologia i és anotada. La traducció, cenyida a l'original català, és molt literal, sense que això vulgui dir que es tracta d'un traspàs mecànic, sinó que el traductor, poeta ell mateix, assaja de traduir intentant de mantenir la fesomia formal, rítmica i de sentit. El resultat és, en general, notable i valdria la pena que fos estudiat a fons, en el marc del conjunt de la producció traductogràfica verdagueriana de Guarner que, com veurem, és, de lluny, la més extensa i intensa dedicada a l'autor de *L'Atlàntida* (Millon 2002).

Lluís Guarner i Pérez (València 1902 – 1986), poeta bilingüe, assagista i professor d'ensenyament secundari, destaca de manera absoluta entre els traductors castellans de Verdaguer. A banda, dels títols que traduí, edita una desena d'antologies de poesia verdagueriana, sempre, amb una excepció, de lírica. Com a poeta, destaquen els seus llibres *Floraciones* (1924), *Cançons de terra i mar* (1936) i *Recança de tardor* (1948). Com a estudiós de la literatura catalana destaca la seva *Bibliografia general de Jacint Verdaguer* (1956), dins les Obres completes del poeta de l'editorial Selecta, i *La Renaixença valenciana i Teodor Llorente* (1985).

2.1.4 Joan Francesc Vidal i Jové

La seva versió en vers dels *Idil·lis i cants místics* de Verdaguer va passar pràcticament desapercebuda, inclosa en un volum de poesia mística al costat de Joan de la Creu i Teresa de Jesús. A més, el seu nom no consta en els crèdits i sols es troba esmentat, això sí, elogiosament, en una introducció anònima que obre aquest volum.² En una breu carta a l'editor, que es va publicar sense signar, explicita alguns dels problemes de traduir Verdaguer, entre els quals la distància de cent anys entre la llengua de la primera edició dels *Idil·lis* i la de l'actualitat, i el fet que el català conté moltes paraules monosil·làbiques que es corresponen a d'altres de més llargues en castellà (posa l'exemple de *cor* i *corazón*), una qüestió poc rellevant en prosa, però molt delicada en la traducció en vers. Vidal afirma que «la

2. S'hi diu el següent: «Por lo que se refiere a Verdaguer, nos honramos con la colaboración de J. F. Vidal Jové a quien se debe la incorporación a la lengua castellana de importantes obras escritas en catalán, a las que se suma ahora su trabajo más reciente. // Por su condición de poeta, ser catalán y vivir en Madrid tenía de antemano todas las bazas a su favor para triunfar en la tarea; de la bondad de ella juzgarán nuestros lectores. Queremos únicamente subrayar, como lo advierte el traductor en su prólogo, la enorme dificultad que presenta el paso de una a otra lengua las cuales, a pesar de ser vecinas y manar de la misma fuente ofrecen grandes diferencias accidentales mucho más significadas cuando se trata de ceñirlas a las imposiciones del verso» (p. 8-9).

sinceridad —la fidelidad— ha sido la norma», però que algunes vegades ha hagut de sacrificar «la pureza formal» simplificant alguna imatge o afegint algun vers per dir el que Verdaguer expressa en un de sol.³ En tot cas, el resultat de la tasca de Vidal i Jové és una traducció poètica notable, que valdria la pena d'analitzar a fons.

Joan Francesc Vidal i Jové (Manresa 1899 – Newcastle, Anglaterra 1978),⁴ fou autor dramàtic en català amb almenys quatre obres abans de la guerra, s'exilià el 1939 i el 1941 s'instal·là a Madrid. Entre els anys 50 i 80 publicà alguns llibres en català, però es dedicà sobretot a traduir al castellà escriptors francesos i catalans. Fou també el primer traductor de l'*Ulisses* de Joyce a l'espanyol (1966), versió que ha restat inèdita. Va fer traduccions de notable valor d'autors catalans, com la de *Tirant lo Blanc* (1969) o, en vers, la de l'*Obra poètica* de Maragall (1984). Traduí igualment a l'espanyol X. Benguerel, S. Espriu, R. Folch i Camarasa, Ramon Muntaner i M. Rodoreda. Sens dubte, seria de justícia que es fes un estudi de conjunt de la seva tasca traductogràfica.

2.2 *Lo somni de sant Joan*

2.2.1 Autotraducció de Verdaguer

En la seva versió espanyola, apareguda en format bilingüe el 1887 i reeditada l'any següent, Verdaguer fa una traducció retoritzada on usa especialment el recurs de l'amplificació (més d'una tercera part de les adaptacions que aplica al seu text), per bé que també el contrari, el de la reducció (eliminació freqüent dels diminutius i superlatius molt usats en català), però molt menys. Una tercera operació que es va repetint al llarg de la versió la formen les intervencions amb resultat d'alteració del significat del terme original. Aquest tipus d'intervenció és relativament poc emprada i denota que Verdaguer emprèn l'autotraducció amb mentalitat de traductor més que no pas amb la de l'escriptor que revisita una obra pròpia i en certa manera la reescriu, com és freqüent en aquests casos. Tanmateix, això no vol dir que hi renunciï sempre. En alguns moments reescriu passatges més o menys complexos, en els quals Verdaguer mostra —com no podia ser d'altra manera— un gran ofici de poeta. Verdaguer té molt present el pú-

3. Jové hi exposa també, molt sintèticament, la seva «teoria de la traducció»: «Toda traducción es «difficult». Por un lado, el traductor necesita meterse en el espíritu del autor —cosa nada fácil—, y, por otra parte, es necesario meter el cuerpo del autor (es decir, su «letra») en el espíritu de la lengua a que se traduce, lo que a menudo resulta poco menos que imposible» (p. 157).

4. No hi ha, que sapiguem, estudis sobre aquest personatge, que no té entrades en els diccionaris de la literatura catalana. Sí que la té, en canvi, en el *Diccionari de la traducció catalana* de 2011, per bé que centrada en la inèdita traducció castellana de l'*Ulisses* esmentada en el text, que si bé fou presentada i autoritzada per la censura, no es publicà.

blic de la llengua d'arribada, cosa que es nota en aspectes com el canvi de *Vós* en català a *Tú* en espanyol en les interpel·lacions directes a Déu o en les adaptacions de tipus cultural que hi practica. L'obra es presenta acarada al text català en línies partides, de manera que reproduïen l'estructura versificada original però sense seguir ni rima ni metre ni el ritme accentual de l'original. Es busca, doncs, la mera similitud visual en les formes estròfiques de manera que, gràficament, no es perdi l'aspecte de poema. La llengua utilitzada és culta, acurada, homologable amb la llengua poètica predominant en els autors coetanis o una mica anteriors en llengua espanyola (Campoamor, Núñez de Arce, Balart...), o sia, que hi predomina el castellà poètic propi del darrer terç del segle XIX.

El llibre, com hem dit, va ser editat el 1887 i reeditat el 1888. La tercera edició, de 1899, tot i que figura a la coberta i a la portada l'esment que conté la traducció castellana, només porta l'original català (en una nota al final del volum es demanen disculpes per l'errada). Són bilingües, en canvi, les tres edicions pòstumes barceloneses de 1905 (inserida dins el volum II de les *Obras Completas* [sic], publicades per Toledano, López y Cía.), 1907 i 1908 (editades ambdues en volum solt per la Llibreria Científico-Literaria de Josep Agustí, continuadora de Toledano, López y Cía., que les designa, respectivament, com a edicions 2a. i 3a. dins de l'anomenada «Colección de las Obras de Mossen Jacinto Verdaguer con las versiones castellanas».

2.2.2 Juan Francisco Muñoz Pabón

Poc temps després de la segona edició de *Lo somni* (1888) va aparèixer a Jerez de la Frontera un traducció en vers deguda a un seminarista sevillà, Juan F. Muñoz Pabón, amb el text castellà únicament. Muñoz va reeditar l'obra a Sevilla dues vegades més, però en versió bilingüe, el 1890 i el 1927.⁵ Una valoració sintètica del treball de Muñoz Pabón obliga a considerar-lo més una traducció lliure que no una traducció. Això es fa especialment visible en les ampliacions i addicions, els canvis mètrics, l'ús freqüent de l'hipèrbaton i les variacions en el registre lingüístic (més popular en Verdaguer i més culte en Muñoz). La versió de l'andalús, motivada pel zel religiós, té, no obstant les consideracions que acabem de fer, una declarada voluntat d'estil, malgrat que el traductor, que tenia només una vintena d'anys, s'hi mostra més voluntariós que eficaç. De tota manera,

5. També en vers el jesuïta Joan Maria Solà va traduir més d'un terç de *Lo somni* en el treball «Poesías del Corazón de Jesús/V: Mosen Jacinto Verdaguer», aparegut a *La Hormiga de Oro* (any V, núm. 30, 30-VII-1887). L'«èxit» relatiu d'aquesta obra, avui poc coneguda, és deguda sobretot al seu tema, la devoció del Sagrat Cor de Jesús, al foment de la qual va dedicar aleshores un gran esforç l'Església.

sorprèn que aquesta versió, amb tres edicions, no tingués cap reflex crític a la premsa sevillana, madrilenya o barcelonina.⁶

Juan Francisco Muñoz Pabón (Hinojos, Huelva 1866 – Sevilla 1920), sacerdot, fou catedràtic del Seminari de Sevilla i canonge lectoral de la seva catedral. La canongia li va permetre de dedicar-se de ple a les activitats literàries. Poeta floralesc, va destacar, però, sobretot per les seves novel·les i contes i va aconseguir una certa reputació a Espanya i Hispanoamèrica, malgrat que avui és un escriptor pràcticament oblidat. Amb més de quaranta títols de tots els gèneres, va ser considerat el millor representant de l'andalusisme en narrativa dels anys 10 del segle XX. Discutit per molts sectors de la crítica, especialment per la dificultat del seu lèxic dialectal, i així, per exemple, Emilia Pardo Bazán va manifestar que la seva novel·la *Justa y Rufina*, la primera de les que va compondre, «estaba muy bien escrita, pero se le nota la coacción de la sotana» (Pineda 1991: XIII). Cal assenyalar que entre les seves primeres tasques literàries hi hagué la traducció d'*El somni de sant Joan*, per a la qual va obtenir permís de traducció de Verdaguer, però no un pròleg que va demanar-li.⁷ Es va haver de conformar de publicar la seva versió primer com a fulletó de la *Revista Religiosa* de Jerez, editada immediatament després en volum (Pinyol / Vilardell 2010: 352).

2.3 *Sant Francesc*

2.3.1 *Francesc Badenes*

El 1895 Verdaguer publicava el recull *San Francesc*, centrat en la figura del sant d'Assís, llibre de construcció lenta i que sortia en un moment especialment delicat per al poeta, el de l'inici públic del seu conflicte amb la jerarquia i el seu mecenes. S'ha de fer constar que, tret de traduccions de peces concretes, l'obra no va ser traduïda fins a 1909 i publicada dins la «Colección de Obras de Mosén Jacinto Verdaguer con sus versiones castellanas», que, com hem dit més amunt, editava el llibreter Josep Agustí de Barcelona. Com l'altra traducció de Badenes que ja hem comentat, la dels *Idil·lis*, conté el text català i castellà acarats, és en vers i en una nota final

6. I, malgrat això, l'anomenada de Muñoz Pabón, com la de Verdaguer i el tema del llibre van possibilitar una tercera edició, el 1927, a Sevilla, d'*El sueño de san Juan* (Imp. y Lib. Sobrino de Izquierdo). Les obres de Muñoz publicades per aquesta editorial sevillana van ser adquirides en els anys trenta per la barcelonina Juventud, que les va reenquadrar. I entre elles, *El Sueño*, que va mantenir la portada amb el segell «Sobrino de Izquierdo», amb una coberta amb el de «Juventud», cosa que ha provocat alguna confusió bibliogràfica a l'hora de catalogar el llibre, depenent de si s'han agafat les dades de la portada o de la coberta.

7. Les cartes de Muñoz (24 de juliol de 1889) i de Verdaguer (de desembre del mateix any) són a l'epistolari verdaguerià (Verdaguer 1983: 48-49 i 106-108, respectivament).

del traductor s'indica que s'hi ha emprat «voces arcaicas y usado algunos provincialismos», però que en tot moment ha estat el traductor «fiel al sentido, y, en lo posible, a la letra, no traspasando jamás los límites marcados al intérprete» (1895: 284-285), de fet, repetint, gairebé de manera exacta, el que ja havia expressat en relació a la seva traducció de l'altra obra. El mateix judici que hem aplicat a aquesta resulta ara indicat per a la traducció de *Sant Francesc*.

2.3.2 Joan Bta. Gomis i Lluís Guarner

El recull franciscà no va tornar a tenir una nova versió espanyola fins a la traducció en vers de Fra Joan B. Gomis i Lluís Guarner publicada a València el 1944, potser a despeses del mateix Guarner, ja que en els paratextos del llibre només hi consta la «Impremta TO-DO», que «la traducció, autorizada, es propiedad» i que el *copyright* és de Lluís Guarner. Conté un pròleg extens d'ell mateix i un epíleg del franciscà Joan Bta. Gomis i Casanova. El pròleg, que situa bé Verdagner en el context literari, conté també un ajustat judici del llibre. L'epíleg, per contra, és més aviat un panegíric del valor de l'escriptor de Folgueroles com a sacerdot i el valor religiós de la seva producció: «Gloria de la Iglesia de Cristo», el qualifica, al costat de «GLORIA DE CATALUÑA, GLORIA DE ESPAÑA, GLORIA DE TODO EL MUNDO» (les majúscules són de Gomis). La traducció, com en totes les que intervé Guarner, és literal, amb un bon domini de la versificació castellana, que és d'un nivell més que notable.

De Guarner, ja n'hem parlat més amunt. I de Joan Baptista Gomis i Casanova, que suposem que era també valencià, no en podem dir pràcticament res. L'únic article sobre ell que hem localitzat és un de necrològic que, per no dir, ni esmenta el lloc ni l'any de naixement («Muere un traductor de Verdagner», d'un tal E. Borrás Vidaola, publicat a *El Noticiero Universal*, 2/1/1953, p. 2). La recerca en catàlegs de biblioteques permet de saber que devia ser un especialista en la mística espanyola —alguns autors de la qual va editar—, estudiós de Joan Lluís Vives i de Jaume Balmes i autor d'alguns reculls de poesia. En tot cas, la seva bibliografia indica que va estar actiu entre finals dels anys 20 i la data de la seva mort. No ens consta que, a banda de la de Verdagner i d'alguns textos llatins de Vives, s'hagués dedicat a la traducció.

2.4 *Flors del Calvari*

Flors del Calvari (1896) és el llibre més colpidor de tota la producció verdagneriana i un dels cims de la lírica catalana de tots els temps. Fruit del dolor i l'amargura de l'anomenat «drama Verdagner», tot i que moltes de les seves peces van ser traduïdes de manera immediata i van passar a les

antologies castelleses del poeta, el fet és que el llibre no va ser publicat sencer fins a 1936 a Madrid per la Librería y Casa Editorial Hernando. Se'n va encarregar l'omnipresent Lluís Guarner, protagonista absolut de la traducció de Verdager a l'espanyol en el seu conjunt. Guarner, que va començar a girar l'obra el 1932 (abans, però, ja n'havia donat peces en antologies), no la va poder editar fins quatre anys més tard, coincidint amb l'esclat de la guerra, cosa que va fer que la major part del tiratge fos destruït i que només se n'hagin conservat uns pocs exemplars. L'obra comptava amb un pròleg i, per primera vegada, amb una bibliografia general de i sobre Verdager, que és la que va servir de base a les posteriors confeigides pel mateix Guarner i que han estat usades a bastament pels estudiosos del poeta. Amb algunes correccions textuais i un pròleg nou, la va reeditar a Madrid el 1954, a càrrec de la Librería General Victoriano Suárez. Ara, a diferència de l'anterior, Guarner presenta acarats l'original català (amb ortografia normalitzada) i la versió castellana. A més, hi afegeix un apèndix, també bilingüe, amb deu poemes relacionats amb el drama verdagerià perquè creu que complementen, des del punt de vista psicològic i poètic, les composicions de *Flors del Calvari* (Verdager 2011: 79-85). Les característiques traductogràfiques són les mateixes que ja hem assenyalat en parlar de les altres traduccions de Guarner: fidelitat i bon domini de la versificació castellana.

2.5 *Eucarístiques*

El volum *Eucarístiques*, publicat pòstumament el 1904, però deixat enllestir per Verdager, és el darrer dels títols que examinarem. Va trigar quaranta anys a ser traduït i va ser publicat a Barcelona, per l'Editorial Vicente Ferrer el 1945, coincidint amb el centenari del naixement del poeta. En va fer la versió castellana, en vers, l'escolapi aragonès José Bertrán. Segons declara el traductor el pròleg, Verdager és «el mayor místico de la literatura catalana y de la literatura universal de los tiempos modernos» i afirma que ha volgut traduir i divulgar l'obra mogut per «La admiración y cariño que me inspira Verdager, uno de mis autores favoritos, y la pasión que siento por esta rama de la poesía [l'eucarística], la más divina de todas». La versió és molt fidel i procura sempre mantenir el mateix metre de l'original.

José Beltrán (Olalla, Terol 1882 – Daroca, Saragossa 1965) va passar gairebé tota la seva vida de sacerdot destinat a diverses poblacions de l'Aragó. Cal posar en relleu que va estar un temps indeterminat estudiant a Terrassa. Fundador de diverses revistes (*La aurora del Pirineo*, *Revista Cultural*, *Revista Calasancia*), escriví poesia de manera regular, dins una línia d'estil modernista. Redactor de la primera lletra de l'himne nacional espanyol (Logronyo, 1936), fou autor de diverses obres dramàtiques, assa-

gístiques i històriques. Com a traductor, només se li coneix una traducció, precisament la de les *Eucarístiques* de Verdaguer (1945).

3 FINAL

Com dèiem al començament, cap autor català no ha tingut la fortuna literària de Verdaguer en l'àmbit de les traduccions hispàniques. Als cinc títols d'obres líriques que acabem de revisar, hi corresponen deu traduccions. I a aquests s'hi haurien d'afegir, per completar el panorama, la dotzena d'antologies en castellà publicades entre 1895 i 1974, les quatre versions de *L'Atlàntida*, les quatre també de *Canigó*, la de la *Llegenda de Montserrat* i les dels llibres de prosa, dues del *Dietari d'un pelegrí a Terra Santa* i una d'*En defensa pròpia*. Una collita ben notable que, malauradament, sembla estroncada.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- MILLON, JOAN ANTONI (2002): «Jacint Verdaguer en l'obra de Lluís Guarner». *Anuari Verdaguer 2002. Actes del V Col·loqui sobre Verdaguer 'Verdaguer i el segle'*, p. 551-567.
- MOLAS, JOAQUIM (2009): «Sobre Verdaguer y la literatura española de la Restauración». *Boletín de la Real Academia Española*, tom. 89, quadern 300, p. 235-253.
- PINEDA NOVO, DANIEL (1991): «Prólogo». *Obras de D. Juan Francisco Muñoz y Pabón*. Sevilla, Ayuntamiento de Hinojos.
- PINYOL I TORRENTS, RAMON (2010): «L'edició (fallida) de l'obra completa de Verdaguer per part de la Real Academia Española (1904)». LAFARGA, FRANCISCO / PEGENAUTE, LUIS / GALLÉN, ENRIC (ed): *Interacciones entre las literaturas ibéricas*. Berna, Peter Lang, p. 423-435.
- PINYOL, RAMON / QUER, PERE (2002): «Les traduccions al castellà de les obres de Verdaguer. Una aproximació». *Anuari Verdaguer 2002. Actes del V Col·loqui sobre Verdaguer 'Verdaguer i el segle'*, p. 369-381.
- PINYOL, RAMON / VILARDELL, LAURA (2010): «Dos traductores andaluces coetáneos del poeta catalán Jacinto Verdaguer». MARCOS ALDÓN, MANUEL / GARCÍA CALDERÓN, ÁNGELES: *Traducción y tradición. Textos humanísticos y literarios*. Còrdova, servicio de Publicaciones de la Universidad de Córdoba, p. 345-354.
- VERDAGUER, JACINT (1983): *Epistolari de Jacint Verdaguer. Volum VII*. Barcelona, Barcino.
- VERDAGUER, M. ÀNGELS (2011): *Flors del Calvari de Jacint Verdaguer: estudi i edició*. Tesi doctoral inèdita. Barcelona, Universitat de Barcelona.

